

RİVAYETLERE ELEŞTİREL YAKLAŞIM SERGİLEYEN SÖYLEMLERİN TARİHİ SÜRECİ

- 1- Güvenilir kabul edilen kitaplardaki hadislerin tamamına veya bir kısmına yöneltilen tenkitler nedeniyle “sünnet (daha genel ifadeyle hadis) karşıtı”, “hadis inkârcısı” gibi kavramlar ehl-i sünnet müdafaası adına son yıllarda ülkemizde oldukça fazla dile getirilmeye başlanmıştır. Suçlanan kimselerin en azından bir kısmının hadisleri değerlendirmede gerekli hassasiyet ve titizliği göstermemesi bu tür ithamlara sebebiyet vermekle birlikte, sünnet veya hadis inkârcısı ifadesinin yerinde bir ifade olup olmadığının irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü “sünnet/hadis inkârcısı” ifadesi Hz. Peygamber’den gelen rivayeti kabul etmeyen kimse anlamına gelmektedir ancak, sünneti inkâr etmek ile sünnetin Hz. Peygamber’e aidiyetini, rivayetin ondan geldiğini inkâr etmek arasında çok büyük fark vardır. Birincisinde Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı getirme dışındaki misyonunu kabul etmemek söz konusu iken, diğerinde, Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı getirme dışında bir misyonu olduğunu benimsemekle birlikte, ondan gelen rivayetlerin tamamının veya bir kısmının ona ait olduğu konusunda bir güvensizlik söz konusudur.
Bu derste rivayetler karşısında takınılan tepkisel tavrın tarihî süreci ana hatlarıyla sunulmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken bu tepkinin sünneti mi yoksa rivayeti mi inkâr olduğu hususu da kendiliğinden netleşeceğinden, “sünnet/hadis inkârcısı” ifadesinin ne kadar yerinde bir kullanım olduğu da ortaya çıkacaktır.
- 2- Hz. Peygamber dönemi: Hz. Muhammed 10 yıllık Medine hayatını kendisini peygamber olarak kabul eden bir topluluk içinde geçirdi. Bu kabul tabii olarak, onun Allah katından aldığı buyrukların keza bu buyruklar doğrultusunda kendisinin istediği şeylerin yapılması ve bunlara boyun eğilmesi sonucunu doğurdu. Dolayısıyla Allah ile kullar arasında elçilik yapması nedeniyle olağanüstü ayrıcalık kazanan bir insanın din namına ortaya koyduğu hususların ayetler gibi kabul edilip tasdik edilmesinden daha doğal bir şey olamazdı. Zaten Kur’ân’ın kendisi de bunu istemekteydi. Pekçok ayette Allah ve Rasûl’üne beraberce itaat edilmesi emredilirken bazı yerlerde de yalın olarak Peygamber’e itaat istenmektedir. Bir ayette ise “Allah sizi kendisin(in emirlerine karşı gelmek)ten sakındırıyor.” buyurulmakta, bir sonraki ayette ise adeta bunun ölçüsü verilmektedir: “De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan, esirgeyendir.”
- 3- Hz. Peygamber sonrası: Kaynaklar Hz. Osman devrine (23-35/644-655) kadar müslümanlar arasında yaşanan başka ciddi bir ihtilaftan söz etmezler ancak, Hz. Osman döneminin özellikle ikinci yarısında, önemli bir kısmı halifenin şahsından kaynaklanan bir takım problemler, ihtilaflar, hoşnutsuzluklar ortaya çıkmıştır.
- 4- İlk iki asırda sünnet malzemesine eleştirel yaklaşımlar: Siyasi çalkantılara paralel olarak gelişen düşünsel alandaki çalkantıyla birlikte herşey tartışılmaya başlanmıştır. Kur’ân; özellikle inanca, nispeten de ahkâma dair ayetlerde kastedilen mananın ne olduğuyla münazalardaki yerini alırken, sünnet

malzemesi daha ziyade sıhhat açısından tartışılmaya başlanmıştır. Başka bir deyişle, birinci yüzyılın ilk yarısından itibaren gelişen fikrî akımlarla birlikte sünnet malzemesinin ne kadar güven telkin ettiği sorgulanmaya başlanmıştır.

- 5- Üç mezhebin rivayetlere yaklaşımı
- 6- Şia
- 7- Hâricîler
- 8- Mutezile